

Martos Béla
1920–2007

Martos Béla 1920-ban született Budapesten. 1938-ban érettségizett. Származása miatt nem mehetett egyetemre, villanyszerelőnek tanult. Ez mentette meg attól, hogy 1942-ben gimnáziumi barátaihoz hasonlóan elpusztuljon a Don-kanyarban. Munkaszolgálatosként szabadult fel 1944 végén Miskolc környékén, az utolsó napokat egy krumplis veremben vészelve át. Édesapja és testvére meghalt a háborúban.

1945-ben Szegedre ment matematikát tanulni – olyan kiválóságok társaságában, mint Rényi Alfréd, és olyan tanároktól, mint Kalmár László, Fejér Lipót, Szász Pál és Turán Pál. Egyetemi tanulmányai alatt belépett a Magyar Kommunista Pártba, és hamarosan köztisztviselő lett. Közben megszerezte a matematikusdiplomát. A közszolgálatáról utólag nem nagy lelkesedéssel beszélt, pedig megjárta a KSH-t, a Kohó- és Gépipari Minisztériumot és az Országos Tervhivatalt is – ahogyan ismertem, biztos derék munkát végzett ott is. Az 1970-es években az ENSZ Élelmezési és Mezőgazdasági Szervezetében (FAO) is dolgozott Rómában.

1962-ben döntött úgy, hogy kutató lesz. Hiába hívta Rényi az általa vezetett, azóta róla elnevezett Matematikai Intézetbe, nem fogadta el, „úri luxusnak” tartotta a matematikai kutatást. Inkább a gyakorlatiasabb közgazdaságtudományt választotta, és az MTA Közgazdaságtudományi Intézetét. Ott dolgozott 1990-ig, nyugdíjazásáig. Ezután is, a legutolsó évekig szorgalmasan bejárt az intézetbe, és részt vett a tudományos életben.

Tudományos munkásságát három nagy részre lehet osztani: 1. matematikai programozás, 2. közgazdasági szabályozáselmélet, 3. nyugdíjmodellezés.

1. *A matematikai programozáson* belül első eredményeit a lineáris programozás terén érte el. A siker kulcsa egy roppant hatékony algoritmus volt: az úgynevezett szimplex módszer. 1960-ban Martos a nemlineáris programozási feladatoknak egy széles körét határozta meg, amelyben az eredetileg a lineáris programozásra kidolgozott szimplex módszer jól működik. A magyar kutatás akkori elszigeteltségre és Martos eredményeinek fontosságára egyaránt jellemző, hogy noha a cikk 1960-ban magyarul jelent meg, már négy évvel később közölte angol fordításban az egyik legrangosabb amerikai folyóirat.¹ Az 1970-ben megvédett kandidátusi értekezését továbbfejlesztve, nemlineáris programozási kutatásait egy nagysikerű monográfiában, *Nonlinear Programming: Theory and Methods* címmel foglalta össze 1975-ben.² Ezt a művet a maga korában a téma nemzetközileg legjobb monográfiájának tartották. A könyv ma sem avult el, erről a több mint száz, szükségszerűen új, elektronikus Google-hivatkozás tanúskodik. Munkásságának elismeréseként beválasztották a nemzetközi *Mathematical Programming Society* elnökségébe, amelynek hosszú évekig a tagja maradt.

¹ Hiperbolikus programozás. Az MTA Matematikai Kutatóintézetének Közleményei, 5. B (1960) 383–406. o. Angolul megjelent: *Hyperbolic Programming*. *Naval Research Logistic Quarterly*, 11. (1964) 135–155. o.

² *Nonlinear Programming: Theory and Methods*. North-Holland–Akadémiai Kiadó, Amsterdam–Budapest, 1975.

2. A közgazdasági szabályozáselmélet a műszaki tudományokból kölcsönvett módszerrel vizsgálja, hogy miképpen lehet egy gazdasági szabályozási rendszert működtetni, stabilizálni vagy optimalizálni. Martos Béla Kornai Jánossal együtt 1970-ben kezdett e témakörrel foglalkozni, és a vegetatív szabályozásról írt – 1971-ben a Szigma-ban közölt – cikkük 1973-ban az *Econometrica*-ban is megjelent.³ A vegetatív szabályozás fogalmát Kornai vezette be az *Anti-equilibrium* című könyvében, és a fogalom a piaci, illetve a tervezési irányítás mellett vagy alatt zajló alsóbb szintű (készlet- és rendelésjelzéses) szabályozásra utalt. Az 1970-1980-as években Béla is ezen a területen dolgozott, főleg a különféle szabályozások ekvivalenciája érdekelte. 1980-ban Kornai Jánossal együtt egy tanulmánykötetet szerkesztettek *Szabályozás árjelzések nélkül* címmel, amely magyarul és angolul is megjelent.⁴ Bélának annyira megtetszett a témakör, hogy 1985-ben ebből a témából írta akadémiai doktori értekezését, amely 1990-ben monográfiaként jelent meg *Economic Control Structure: A Non-walrasian Approach* címmel.⁵

3. A *nyugdíjmodellezés* volt Béla utolsó kutatási területe. Sokunkkal együtt őt is Bod Péter és Augusztinovics Mária vonta be e gyorsan népszerűvé és fontossá váló kutatási területbe 1990 körül. Béla főleg a nyugdíjak egyenlőtlenségével foglalkozott, és szellemes javaslatot tett a nyugdíjak keresetfüggőségének ésszerűsítésére.

Bár itthon sohasem tanított egyetemen, amerikai egyetemekre többször is meghívták. Tudományszervezési tevékenységének súlypontjaként Béla 1969 és 1990 között az első magyar matematikai-közgazdaságtani folyóirat, a *Sigma* főszerkesztője volt. Ennek jelentőségét csak az értheti meg, aki kézbe veszi az akkori *Közgazdasági Szemlét*, és megállapítja, mennyire ritka volt benne a kvantitatív elemzés. Igényes szerkesztő volt, megkövetelte a világos szerkezetet és kifejtést. Ragaszkodott a Magyarországon akkor még szokatlan névtelen lektoráláshoz, vitás esetben két lektort is felkérve. Üldözte az angol szavakat, csak a latin eredetű idegen szavakat tűrte meg.

Nem lehet befejezni az emlékezést Béláról, ha nem szólunk emberi tulajdonságairól. Vidám és kiegyensúlyozott volt, ritkán panaszkodott. Sikeres kutatásai mellett sok időt töltött családjával: első feleségével, Verával; lányával, Julival; vejével, valamint unokáival, Péterrel és Lillával. Felesége halála után újból megnősült, idős korára Mária lett a társa. Fiatalon természetjáró volt, megmászta a 2500 méter magas tátrai csúcsokat. Élete végéig szenvedélyesen bridzselt, az intézetben is bridzstanfolyamot tartott az 1970-es években. Sokat olvasott, és szeretett beszélgetni. Idősebb éveiben megtanult főzni, és gyakori vacsoravendégeként tanúsihatom, hogy ebben is mester volt.

Ha volt hibája, akkor az a túlzott szerénység. Soha nem toltta magát előtérbe, soha nem dicsekedett, pedig tisztában volt képességeivel. Azt gondolhatta, hogy amit így elért, az is elég. Igaza volt.

Simonovits András

³ *Gazdasági rendszerek vegetatív működése* (Kornai Jánossal közösen). *Sigma*, 4. évf. 1–2. sz. 1971, 35–50. o. *Autonomous Control of the Economic System*. *Econometrica*, Vol. 41. No. 3, 1973. 509–528. o.

⁴ *Kornai János–Martos Béla* (szerk.): *Szabályozás árjelzések nélkül*. Akadémiai Kiadó, 1981, Budapest. Angolul megjelent: *Non-Price Control*. North-Holland, Amszterdam, 1981.

⁵ *Economic Control Structures. A Non-Walrasian Approach*. North-Holland Amszterdam, New York stb. 1990.